

Kauzální význam předložky εἰς v Novém zákoně podruhé (a naposled)

Ladislav Tichý

Ve svém článku „K otázce kauzálního významu předložky εἰς v Novém zákoně“¹ jsem se pokusil vyjasnit, jak je to s kauzálním významem této předložky, protože ten se na některých místech Nového zákona nabízí, ale není přesto registrován všemi slovníky a gramatikami novozákonní řečtiny a některými badateli je dokonce odmítán, tzn. je sporný. Po zjištění údajů ve slovnících k Novému zákonu a v mluvnicích novozákonní řečtiny jsem se snažil kriticky prozkoumat některé důvody uváděné pro vznik kauzálního významu předložky εἰς.² Potom jsem se pokusil formulovat závěry. Především se mi jevilo jako oprávněné vidět fungování předložky εἰς v novozákonní řečtině mj. obdobně jako německé předložkové vazby *auf* ... *hin*, která má jako jeden ze svých významů význam kauzální.³ Ve vlastním závěrečném shrnutí jsem ovšem vyslovil pochybnost o tom, zda „mluvčí a uživatelé helénistické řečtiny, včetně autorů novozákonních knih, si možný kauzální význam εἰς dostatečně uvědomovali a s ním počítali“.⁴ Také jsem nechal otevřené, „zda by se kauzální ekvivalent měl objevovat v hesle εἰς ve slovnících řečtiny Nového zákona“.⁵

I po odevzdání článku do tisku jsem se problémem dále zabýval. Došel jsem k závěru, že nejen některé formulace v mém článku by měly být vyjádřeny trochu jinak, ale že také vlastní závěry by bylo lépe formulovat jasněji a jednoznačněji.⁶ Tyto nedostatky by měl odstranit tento druhý článek o kauzálním významu předložky εἰς v novozákonní řečtině. Slova „(a naposled)“ v jeho názvu snad vyžadují

¹ *Studia Theologica* 3, roč. 3, 2001, č. 1, s. 55–60.

² Příklady byly vzaty z článku H. PANCZOVÉ, „Předložky ἐν a εἰς v novozmluvnej a klasickej gréčtine,“ in *Studia Aloisiana: Ročenka Teologickej fakulty Trnavskej univerzity*, Bratislava/Trnava: Dobrá kniha, 1999, s. 163–73, zde 168n.

³ „K otázce,“ s. 60.

⁴ Tamtéž.

⁵ Tamtéž.

⁶ V podstatě shodně s mým vlastním hodnocením mé studie se vyjádřila také H. Panczová o mém článku slovy „nedotiahol do konca“ (viz H. PANCZOVÁ, *Vplyv Biblie na kresťanskú latinčinu: Grécizmy a hebrejizmy pri používaní predložky in*, Trnava: Dobrá kniha, 2002, s. 86, pozn. 93). Autorka ovšem připouje ještě další kritické poznámky. Některé z nich jsou pro mne stěží pochopitelné, k některým dala asi podnět určitá nepřesnost ve formulacích (např. užití výrazu „srovnání“ ve smyslu synoptického srovnání, tj. v diachronním pohledu, bez vymezujícího přívlastku). Protože by polemické zaměření neprospělo účelu tohoto článku, nebudu se zde jednotlivými kritickými připomínkami zabývat. Zainteresovaný čtenář si může příslušné texty prostudovat a udělat si svůj úsudek sám. Na tomto místě bych chtěl jen vyslovit politování, že uvedená autorka spojila výsledek mé studie o kauzálním významu předložky εἰς bez jakéhokoliv rozlišení se stanoviskem známého odpůrce tohoto významu R. Marcuse (*op. cit.*, s. 89, pozn. 101: „L. Tichý sa prikláňa k Marcusovmu názoru“). Doufám, že většina čtenářů nebyla postižena černobílým viděním a chápala moje závěry podstatně jinak. Vždyť právě formulace „snad aspoň částečnou pravdu měl R. Marcus“ („K otázce,“ s. 60) vyjadřuje dost zřetelně nemalou distanci od Marcusova postoje. Tento druhý článek by však měl odstranit některé nejednoznačnosti či napětí ve formulacích a můj postoj vyjasnit.

menší vysvětlení. Chtějí vyjádřit, že závěry tohoto článku by měly být dostatečně jasné, aby nebylo zapotřebí se k danému problému znovu vracet. Závorka však chce naznačit, že nelze samozřejmě asi nikdy formulovat řešení nějakého složitějšího problému tak, aby nemohlo být vyjádřeno ještě lépe.

1. Jestliže předložka *εἰς* měla význam nejen pohybu směrem dovnitř, ale vyjadřovala rovněž samotný směr i cíl, a jestliže se v přeneseném významu chovala obdobně jako německá předložková vazba *auf ... hin*,⁷ nelze její kauzální užití, tzn. logicky i kauzální význam, předem vylučovat. Přitom je třeba mít na paměti, že pro určení významu nějakého slova je velmi důležitý a nezbytný nejen slovník, ale také kontext, v němž se dané slovo nachází.⁸ Aplikujeme-li to na předložku *εἰς*, jak se vyskytuje v Novém zákoně, je možné říci, že když kontext někde kauzální význam připouští, lze o něm uvažovat aspoň jako o možnosti. Ovšem tam, kde nelze vzhledem ke kontextu nalézt jiný přijatelný význam než příčinný, je třeba počítat s jasným dokladem kauzálního významu předložky *εἰς*.

Takový text s předložkou *εἰς*, který podle všeho splňuje právě uvedený požadavek, se nachází podle mého soudu v Mt 12,41 a na paralelním místě Lk 11,32. Je to v rámci perikopy o znamení Jonášově. Ježíš na obou uvedených místech říká, že „Ninivští mužové povstanou na soudu s tímto pokolením a odsoudí je, protože μετάνοιαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ“. Vztah mezi obrácením obyvatel Ninive a Jonášovým kázáním nelze logicky chápat jinak než jako vztah příčinný. Ať už přeložíme, že Niniveťané se obrátili „při Jonášově kázání“, „po Jonášově kázání“, „na Jonášovo kázání“, „na základě Jonášova kázání“ nebo „Jonášovým kázáním“, je vzhledem ke kontextu tento smysl vždy přítomen.

Přesto je třeba odpovědět na otázku: Není zde skutečně myslitelný jiný smysl než kauzální? U prvně uvedeného překladu „při Jonášově kázání“ by se dal jistě také chápat vztah obrácení Ninivských mužů k Jonášovu kázání pouze časově. Ale to nemůže zdaleka uspokojit, protože se určitě nejedná o nějaké náhodné spojení dvou samostatných dějů. Mohla by však být ještě vznesena teologická námitka: Vlastní příčinou obrácení ninivských mužů nebylo Jonášovo kázání, nýbrž Boží milost, a zmínka o Jonášově kázání udává pak jen okamžik působení Boží milosti. Nad tímto teologickým pohledem nelze jen lehkovážně mávnout rukou. Ale nemůže také přesvědčit, protože i u biblického textu je třeba vycházet z toho, že byl z jazykového hlediska formulován podle běžného způsobu vyjadřování a že hlubší teologický význam nelze do textu vnášet, pokud sama formulace textu nějaký hlubší smysl nenaznačuje. Proto na úrovni jazykového vyjádření lze tento text podle mého názoru chápat pouze tak, že Jonášovo kázání přimělo obyvatele Ninive

⁷ Srov. „K otázce“, s. 60.

⁸ Nezdá se mi nyní příliš efektivní rozlišovat mezi významem (byť i základním) a překladem, jak jsem to formuloval ve svém článku („K otázce“, s. 60), i když takový rozdíl je myslitelný (příkladem snad mohou být Sk 19,3; srov. „K otázce“, s. 57n.), protože obecně platí, že překlad, třeba i poměrně volný, by měl vyjadřovat význam originálu.

⁹ Oba verše, tj. Mt 12,41 i Lk 11,32, mají v řeckém originálu stejný text, což opravňuje k závěru, že takové bylo také (řecké) znění v prameni Q.

k obrácení. Kauzální význam předložky εἰς v Mt 12,41 a Lk 11,32⁹ je tedy třeba pokládat za dostatečně jistý.¹⁰

Minimálně stejně jistý, ale snad ještě jednoznačnější, je kauzální význam u předložky πρὸς v Mk 10,5 (a na paralelním místě Mt 19,8), kde Ježíš hájí nerozlučnost manželství a zdůvodňuje, že Mojžíš dovolil napsat rozlukový listek πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν. Zde také nelze najít jiný přijatelný význam, který by odpovídal kontextu, než je význam kauzální. Překlad může být různý, ale příčinný význam vždy z něho logicky vyplývá. Ať už přeložíme „vzhledem k tvrdosti vašeho srdce“ nebo lépe a jednodušeji „pro tvrdost vašeho srdce“,¹¹ má toto spojení význam kauzální. Překlad „proti tvrdosti vašeho srdce“ nedává v kontextu dost dobře srozumitelný význam. Kauzální význam předložky πρὸς je tedy pro Mk 10,5 a Mt 19,8 dostatečně jasný.

Určitou otázkou zůstává, proč není tento význam dostatečně jasně registrován zvláště v lexikálních a gramatických pomůckách novozákonní řečtiny. V důležitých příručkách starověké řečtiny tento význam nechybí, i když jistá menší explicitnost je částečně také patrná.¹² Horší je situace u příruček pro novozákonní řečtinu, kde kauzální význam buď není možné nalézt nebo je zachycen nedostatečně.¹³ Přední vědecká díla pro studium novozákonní řečtiny zachycují příčinný význam předložky πρὸς s akuzativem nepřehlédnutelným způsobem, třebaže i zde lze konstatovat určité nedostatky.¹⁴

¹⁰ V tomto smyslu je třeba korigovat moje předcházející tvrzení („K otázce,” s. 60), že Mt 12,41 není „jednoznačným dokladem kauzálního významu“ předložky εἰς.

¹¹ Tak překládají Český ekumenický i liturgický překlad a *Nová smlouva*. *Nová Bible kralická* má „kvůli tvrdosti vašeho srdce“.

¹² Autoritativní slovník H. G. LIDDELL – R. SCOTT – H. S. JONES – R. MCKENZIE, *A Greek-English Lexicon*, Oxford: Clarendon Press, 1968, má s. v. „πρὸς“ CIII2 význam „in reference to, in consequence of“. Není zde „cause“, ale druhé spojení (odkazující na příčinu důsledku) zahrnuje jednoznačně kauzální význam. Poučný je také doklad z Herodota (3.52) πρὸς ... τὸ κήρυγμα. Angl. překlad A. D. Godleyho (dostupný na <http://www.perseus.tufts.edu> [14. 08. 2002]) této pasáže zní: „In view of this proclamation...“ (srov. Mt 12,41 a Lk 11,32 s předložkou εἰς). Klasický slovník A. BAILLY, *Dictionnaire grec-français*, éd. revue par L. Séchan et P. Chantraine, Paris: Hachette, [b. r.], je snad ještě jasnější, když uvádí (s. v. „πρὸς“ BIII4c) jako ekvivalenty: „en considération de, c. à d. à cause de, par suite de“. Asi ještě o něco lépe dokumentuje kauzální význam πρὸς s ak. moderní slovník F. MONTANARI aj., *Vocabolario greco-italiano*, Torino: Loescher, 1995, s. v. „πρὸς“ IICf: „di causa in considerazione o a causa di“, protože kauzální význam je jasně vymezen termínem „causa“. Významná gramatika H. W. SMYTH, *Greek Grammar*, rev. by G. M. Messing, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1956, uvádí (par. 1695, 3c) sice dost jasně u πρὸς s akuzativem kauzální užití: „with a view to (often nearly = ὅαυ),“ ale v rámci významu „Purpose“.

¹³ Např. v jinak velmi dobrém slovníku: F. ZORELL, *Lexicon Graecum Novi Testamenti*, 4. vyd., Roma: FBI, 1990, bychom tento význam těžko hledali (s. v. „πρὸς“ IIIC „de respectu s. relatione ad rem“ není žádný ze tří uvedených významových odstínů kauzální); G. ABBOTT-SMITH, *A Manual Greek Lexicon of the New Testament*, 3. vyd., Edinburgh: T. & T. Clark, 1991 (= 1937), má s. v. „πρὸς“ III3b nejednoznačné „with regard to“, s uvedenými místy Mt 19,8; Mk 12,12 aj.; rovněž ve slovníku E. PREUSCHEN, *Griechisch-deutsches Taschenwörterbuch zum Neuen Testament*, 6. vyd., Berlin/New York: de Gruyter, 1976, je s. v. „πρὸς“ III také nejednoznačné „in Hinsicht auf“. Gramatika E.-M. ABEL, *Grammaire du grec biblique*, 2. vyd., Paris: Gabalda, 1927, uvádí na s. 232 u předložky πρὸς jako význam n5 „en vue de“; tato předložková vazba má však ve francouzštině význam pouze účelový (potvrzují to i uvedená novozákonní místa Mt 26,12 a 1 Kor 10,11). Moderní a velmi dobrá mluvnice novozákonní řečtiny E. G. HOFFMANN – H. v. SIEBENTHAL, *Griechische Grammatik zum Neuen Testament*, 2. vyd., Riehen (CH): Immanuel, 1990, má v § 184p bb γ pro πρὸς nanejvýš údaj „zur Angabe von Gemässheit, Beziehung“ s citáty z Gal 2,14 a Mk 12,12. Ve slovníku J. P. LOW – E. A. NIDA, *Greek-English Lexicon of the New Testament Based on Semantic Domains*, 2 sv., 2. vyd., New York: UBS, 1989, nenajdeme kauzální význam předložky πρὸς v samotném hesle tohoto slova, ale pouze v odstavci 88.224 (sv. 1, s. 766), kde je mj. vysvětlen termín σκληροκαρδία a kde se cituje Mt 19,8 s překladem: „Moses gave you permission to divorce your wives because you were so obstinate.“

¹⁴ Slovník W. BAUER, *Griechisch-Deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der frühchristlichen Literatur*, 6. vyd., vyd. K. ALAND und B. ALAND (OVA), Berlin/New York: de Gruyter, 1988, uvádí pod „πρὸς“ III5a jako ekvivalenty „im Hinblick auf, mit Rücksicht auf“ a citát Mt 19,8 a Mk 10,5 je přeložen „im Hinblick auf eure Verstocktheit“ (= vzhledem k vaší zatvrzelosti). Nejnovější americké zpracování

Opomíjení nebo nedostatečné zachycení či zpracování kauzálního významu u $\pi\rho\acute{o}\varsigma$ lze snad vysvětlit malým výskytem tohoto významu v Novém zákoně (kromě Mk 10,5 a Mt 19,8 asi nelze najít jiný jasný doklad tohoto významu), ačkoliv se jedná vlastně už o význam klasický. Další roli zde hrálo snad také překládání vazbami, které nejsou jednoznačné. Především se to týká německého spojení *in/im Hinblick auf*, které má nejen význam kauzální, ale znamená také „ohledně“, „pokud jde o“.¹⁵

Lexikální i gramatické pomůcky týkající se novozákonní řečtiny by měly kauzální význam u $\pi\rho\acute{o}\varsigma$ nejen zaznamenat, ale také jednoznačně odlišit.¹⁶

2. Jak je to s dalšími novozákonními místy, která bývají také uváděna jako doklad kauzálního významu předložky $\epsilon\iota\varsigma$? Někteří jich celkem vypočítávají víc než deset.¹⁷ Jako další doklad kauzálního $\epsilon\iota\varsigma$ si zaslouží jmenovat Mt 10,41n., kde Ježíš říká svým učedníkům: „Kdo přijme proroka $\epsilon\iota\varsigma$ $\delta\upsilon\omicron\mu\alpha$ proroka, dostane odměnu proroka, a kdo přijme spravedlivého $\epsilon\iota\varsigma$ $\delta\upsilon\omicron\mu\alpha$ spravedlivého, dostane odměnu spravedlivého. A kdo podá jenom pohár studené vody jednomu z těchto nepatrných $\epsilon\iota\varsigma$ $\delta\upsilon\omicron\mu\alpha$ učedníka, amen, říkám vám, neprijde o svou odměnu.“ Jak potvrzuje kontext, má vazba $\epsilon\iota\varsigma$ $\delta\upsilon\omicron\mu\alpha$ v těchto verších nepochybně význam kauzální, tj. je třeba překládat „protože je to prorok“, „protože je to spravedlivý“ a „protože je to učedník“. Na paralelním místě Mk 9,41 čteme: „Kdo vám podá pohár vody $\epsilon\nu$ $\delta\upsilon\omicron\mu\alpha\tau\iota$ $\theta\tau\iota$ jste Kristovi, amen, říkám vám, neprijde o svou odměnu.“ Zde má kauzální význam celá vazba $\epsilon\nu$ $\delta\upsilon\omicron\mu\alpha\tau\iota$ $\theta\tau\iota$, tj. „protože jste Kristovi“. Substantivu $\delta\upsilon\omicron\mu\alpha$ by tady asi odpovídal ekvivalent „kategorie“ nebo „titul“.¹⁸ Stejný význam pro toto substantivum můžeme vidět také v Mt 10,41n. Ale kauzální význam je zde zřejmě třeba přisoudit i samotné předložce $\epsilon\iota\varsigma$, tzn. doslovný překlad spojení by byl: „kvůli kategorii/titulu proroka“ atd. Není tedy na místě tu předpokládat $\epsilon\iota\varsigma$ = $\epsilon\nu$. To také odpovídá dost obecně uznávané skutečnosti, že v Matoušově evangeliu si předlož-

tohoto slovníku (*Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, 3. vyd., rev. a ed. F. W. DANKER, Chicago: University of Chicago Press, 2000) má s. v. „ $\pi\rho\acute{o}\varsigma$ “ 3e α význam „with reference to“ a jsou tam zahrnuty mj. Mk 12,12; Lk 20,19, ale také Mt 19,8; Mk 10,5 s překladem „with reference to (i.e. because of) your perversity“. Gramatika F. BLAß – A. DEBRUNNER, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, 16. vyd., zprac. F. REHKOPF, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1984, uvádí v § 239, pozn. 8 (ovšem k významu $\pi\rho\acute{o}\varsigma$ „Gemäß“!): „im Hinblick auf“ = „wegen“: Mt 19,8 = Mk 10,5“. Starší vydání této mluvnice (např. *Friedrich Blaß' Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, zprac. A. DEBRUNNER, 6. vyd., Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1931) mělo kauzální význam uveden v § 239 hned v textu (bod 8) a ne až v poznámce.

¹⁵ Tento druhý význam je snad v současné němčině živější, protože slovník *Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache*, 2. vyd., Berlin etc.: Langenscheidt, 1998, s. v. „Hinblick“, zaznamenává pouze tento význam. Příkladem matoucího nerozlišování těchto dvou významů může být W. RADL, „ $\pi\rho\acute{o}\varsigma$ “, in *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, vyd. H. Balz a G. Schneider, sv. 3, Stuttgart: Kohlhammer, 1983, sl. 385–388, zde 387, který Mk 12,12 par. překládá „im Hinblick auf“ a vysvětluje jistě správně, že „adresáti mají být zasaženi“ vyprávěným příběhem, ale dodává: „vgl. Mk 10,5 par.“ V Mk 12,12 a Lk 20,19 je vyjádřeno, že Ježíš pověděl své podobenství či příběh o zlých vinařích „na adresu“ svých odpůrců, tedy „o nich“, popř. „proti nim“. To je význam dosti jiný než kauzální. K tomuto míchání významů přispěl ovšem do jisté míry také nepochybně Bauerův slovník (viz předch. pozn.).

¹⁶ Je třeba připomenout, že asi nejlepším vzorem může být M. ZERWICK, *Graecitas biblica Novi Testamenti exemplis illustratur*, 5. vyd., Roma: PIB, 1966, s. 32n. (odst. 98).

¹⁷ Celkem 13 míst (bez paralel) najdeme v: J. H. MOULTON, *A Grammar of New Testament Greek*, vol. III by N. TURNER, Edinburgh: T & T Clark, 1963, s. 266n.

¹⁸ Viz BAUER, *Wörterbuch*, s. v. „ $\delta\upsilon\omicron\mu\alpha$ “ II; DANKER, *Lexicon*, s. v. „ $\delta\upsilon\omicron\mu\alpha$ “ 3.

ka εἰς zachovává svůj význam a nesetkáváme se tam s její záměnou za ἐν.¹⁹ Je-li tento předpoklad správný, pak musíme vidět kauzální význam εἰς také v Mt 18,20, kde se nacházejí známá Kristova slova: „Kde jsou totiž dva nebo tři shromážděni εἰς τὸ ὄνομα, tam jsem já uprostřed nich.“ Řecká vazba se zde zpravidla překládá „v mém jménu“, ale je třeba jí rozumět ve smyslu „kvůli mému jménu“, tzn. „kvůli mně“. Dá se říci, že kauzální význam předložky εἰς se v Mt 10,41n. a 18,20 jeví jako dostatečně jistý a obhajitelný.

V kontroverzi ohledně kauzálního významu εἰς, kterou vedl J. C. Mantey s R. Marcusem,²⁰ hrála nemalou roli věta v Mt 3,11a. V ní Jan Křtitel říká: „Já vás křtím vodou εἰς μετάνοιαν.“ Otázka, kterou klade tato výpověď, zní, zda obrácení (μετάνοια) je účelem Janova křtu, nebo naopak jeho předpokladem. Gramaticky je jistě možné obojí chápání. Ale věcná souvislost zde asi hovoří o něco více pro obrácení jako podnět, a tedy vlastně i příčinu touhy a ochoty nechat se od Jana pokřtít.²¹ Ale stěžejí lze překročit kategorii možnosti. Proto můžeme kauzální význam předložky εἰς v Mt 3,11 pokládat nanejvýš za možný.

Podobnou formulaci nacházíme rovněž ve Sk 2,38. Tam apoštol Petr vyzývá posluchače svého kázání: „Obráťte se, a každý z vás ať se nechá pokřtít ve jménu (ἐπὶ τῷ ὀνόματι) Ježíše Krista εἰς ἄφεσιν svých hříchů.“ I když zde máme určitou blízkost a podobnost s Mt 3,11, je třeba vidět i rozdíly. Nejedná se už o křest Janův, nýbrž o křest křesťanský (jak chápat a vysvětlit ἐπὶ ve spojení se „jménem“ je otázka, kterou zde nepotřebujeme řešit). V čele výpovědi je výzva k obrácení (μετανοήσατε) a celkový kontext budí spíše dojem, že odpuštění hříchů je cílem, účelem či výsledkem křtu.²² Na tomto místě se tedy jeví kauzální význam předložky εἰς mnohem méně pravděpodobný.

V Řím 4,20 hovoří apoštol Pavel o Abrahámovi a jako příklad jeho vzorného chování uvádí, že „εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ θεοῦ nepochyboval v nevěře, nýbrž byl posílen ve víře a vzdal Bohu čest“. Zde se klade otázka, zda Abrahám ukázal svou silnou víru vzhledem (tj. kvůli) Božímu příslibu (ἡ ἐπαγγελία τοῦ θεοῦ) nebo Boží příslib je předmětem či skutečností, o níž by Abrahám mohl pochybovat. Komentáře většinou dávají přednost významu předmětnému,²³ třebaže kontext se jeví jako

¹⁹ Srov. MOULTON – TURNER, *A Grammar*, s. 255; ZERWICK, *Graecitas biblica*, s. 35 (odst. 106); W. HAUBECK – H. VON SIEBENTHAL, *Neuer sprachlicher Schlüssel zum griechischen Neuen Testament: Römer bis Offenbarung*, Giessen: Brunnen, 1994, s. 474.

²⁰ Více o této kontroverzi viz „K otázce“, s. 57.

²¹ Srov. W. HAUBECK – H. VON SIEBENTHAL, *Neuer sprachlicher Schlüssel zum griechischen Neuen Testament: Matthäus bis Apostelgeschichte*, Giessen: Brunnen, 1997, s. 12: „wohl besser ... fast kaus.“ W. D. DAVIES – D. C. ALLISON, *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to Saint Matthew*, vol. I, ICC, Edinburgh: T. & T. Clark, 1988, s. 312, obhajují obojí význam: „baptism presupposes and expresses repentance“. Moderní české překlady vyjadřují vesměs účel: „k pokání“ (ekumenický, *Nová smlouva*, *Nová Bible kralická*), „k obrácení“ (Petrů), „abyste se obrátili“ (liturgický).

²² Srov. J. A. FITZMYER, *The Acts of the Apostles – a New Translation with Introduction and Commentary*, Anchor Bible 31, New York etc.: Doubleday, 1998, s. 266 (ke Sk 2,38): „The prep. *eis* expresses purpose“.

²³ Srov. např. H. SCHLIER, *Der Römerbrief*, HThKNT 6, Freiburg etc.: Herder, 1977 (= Leipzig: Benno, 1978), s. 121 a 134; J. A. FITZMYER, *Romans*, Anchor Bible 33, New York etc.: Doubleday, 1993, s. 387, který však připomíná: „some commentators take *eis* in a causal sense“. Pozoruhodné, ale spíše patřící do oblasti fantazie je konkrétní chápání předložky εἰς v komentáři z pozůstalosti E. PETERSONA, *Der Brief an die Römer*, aus dem Nachlaß hrsg. von Barbara Nichtweiß unter Mitarbeit von Ferdinand Hahn, Würzburg: Echter, 1997, s. 109: „Pochybnost se mu (= Abrahámovi) nevztahuje k příslibu: εἰς τὴν ἐπαγγελίαν.“

dosti příznivý pro význam kauzální.²⁴ Tento význam se však nedá tvrdit s naprostou jistotou, proto zde můžeme pokládat kauzální význam u εἰς za možný nebo snad i pravděpodobný.

Ve Sk 7,53 vyčítá Štěpán v závěru své řeči svým posluchačům, že nezachovali Boží zákon, ačkoliv ho přijali „εἰς διαταγὰς ἀγγέλων“. Z gramatického hlediska by zde mohla mít předložka εἰς také kauzální význam, tzn. spojení by vyjadřovalo, že Zákon byl vydán „z/na základě nařízení andělů“. Ale kontext tady spíše hovoří pro to, že andělé vystupují jako zprostředkovatelé, tj. vazba vlastně chce vyjádřit, že Zákon byl dán Bohem „skrze anděly“. Pro tuto interpretaci hovoří také Gal 3,19 (διαταγείς δι' ἀγγέλων), třebaže tam Pavel využívá zřejmě tradice o účasti andělů při odevzdání Zákona na Sinaji²⁵ ke zdůvodnění inferiority Zákona ve srovnání s příslibem, který dostal Abrahám. Sk 7,53 jsou velmi pravděpodobně příkladem (v Novém zákoně dosti vzácného) εἰς instrumentálního, tzn. pak εἰς = ἐν.²⁶

V Žid 12,7 (εἰς παιδείαν ὑπομένετε) je možnost kauzálního významu předložky εἰς dosti vzdálená.²⁷ Dalšími místy není zapotřebí se podrobněji zabývat. Stěží můžeme najít kauzální εἰς v 2 Tim 2,26²⁸ nebo Tit 3,14²⁹. Zcela jistě také ne v Řím 11,32.³⁰ Asi ještě ve větší míře to platí o 1 Jan 5,10, kde předložka εἰς tvoří vazbu se slovesem πιστεύειν a připojuje předmět víry.

²⁴ Pro něj se víceméně vyslovil M. ZERWICK (*Analysis philologica Novi Testamenti Graeci*, 2. vyd., Roma: PIB, 1960, s. 343): „εἰς respiciens in, fere = propter“; viz také M. ZERWICK – M. GROSVENOR (OVÁ), *A Grammatical Analysis of the Greek New Testament*, 4. vyd., Roma: PIB, 1993, s. 469: „εἰς in view of“, což je kauzální.

²⁵ Už Septuaginta (na rozdíl od masoretského textu) hovoří v Dt 33,2 o účasti andělů při odevzdání Zákona; srov. také Sk 7,38; Žid 2,2. Znalost tradice o účasti andělů při předání Zákona snad také potvrzuje Josephus Flavius (*Ant.* 15, 136): τὰ σωτάτα τῶν ἐν τοῖς νόμοις δι' ἀγγέλων παρὰ τοῦ θεοῦ μαθόντων, i když někteří zde vidí např. proroky (srov. JOSEPHUS, *Jewish Antiquities*, Books XIV–XV, přel. R. Marcus, doplň. a vyd. A. Wikgren, LCL 489, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1998, s. 322n., pozn. a).

²⁶ Srov. G. SCHNEIDER, *Die Apostelgeschichte*, 1. Teil, Freiburg etc.: Herder, 1980, s. 469, pozn. 221; ZERWICK, *Graecitas biblica*, s. 33n. (odst. 101).

²⁷ Účelový význam spojení εἰς παιδείαν působil nepochybně určité potíže, jak je vidět z variantního čtení (*lectio facilior*) v několika rukopisech, které mají místo εἰς podmínkovou spojku ἐἰ. Ale kauzální smysl je ještě mnohem vzdálenější. V 2 Mak 6,12 je πρὸς παιδείαν také ve významu účelovém. Ovšem 4 Mak 10,10 se nachází jednoznačně kauzální διὰ παιδείαν. Těžko říci něco určitého o tom, zda autor listu Židům znal 4. knihu Makabejskou (byla napsána někdy v 1. stol. po Kr.). Finální význam však zůstává pro Žid 12,7 nejlepším řešením a vazbu lze snad nejlépe přeložit „jako výchovu to snásejte“. Liturgický překlad tu má nesprávně „V té kázni vytrvejte!“; k chápání εἰς = ἐν zde není důvod. Záleží také na významu substantiva παιδεία. Je nejlépe ho chápat v širším smyslu (výchova) a ne v užším (kárání, trestání). K interpretaci viz hlavně: H.-F. WEIß, *Der Brief an die Hebräer*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1991, s. 649.

²⁸ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα zde znamená „k jeho (tj. satanově) vůli“ = „podle jeho vůle“; těžko se může jednat o Boží vůli, jak to zvažuje ZORELL, *Lexicon*, sl. 558 (s. v. „ζωπέω“). B. M. METZGER (*Journal of Biblical Literature*, roč. 70, 1951, s. 48) navrhuje kauzální význam spíše pro εἰς v předcházejícím verši (tj. 2 Tim 2,25). Ale také tam je docela jasný smysl účelový („k poznání pravdy“).

²⁹ Smysl je zde také účelový: „pro nezbytné potřeby“, tj. „k uspokojení nezbytných potřeb“.

³⁰ Předložka εἰς zde jasně závisí na slovese συγκλείειν.

Do celkového obrazu zapadá nepochybně také vazba εἰς τί ve významu „proč“ (Mk 15,34; Mt 14,31), třebaže se v jistém smyslu jedná o případ *sui generis*.³¹ Především však pro Mt 14,31 lze předpokládat, že evangelista si byl vědom užití předložky εἰς v kauzálním smyslu.³² Každopádně tato místa minimálně podtrhují možnost kauzálního významu samotné předložky εἰς.

3. Souhrnem můžeme říci, že kauzální význam předložky εἰς je třeba pokládat v Novém zákoně za reálnou skutečnost. Jeho existence má určitou logiku, počítáme-li se směrovým a cílovým významem předložky εἰς (srov. německou předložkovou vazbu *auf ... hin*; jiný způsob jeho vzniku se zdá mnohem méně pravděpodobný³³). Rozhodně se nejedná o nějakou imaginární představu nebo o plod fantazie.³⁴ Nejjasnějším dokladem tohoto významu je Mt 12,41 = Lk 11,32. Na některých dalších místech je kauzální význam předložky εἰς obhajitelný nebo aspoň možný. První ohodnocení platí podle mého názoru o Mt 10,41n. a 18,20, druhé o Řím 4,20 a Mt 3,11. Jiná v této souvislosti citovaná místa lze ovšem stěží uvádět jako doklad kauzálního významu εἰς. Tento význam však v neposlední řadě dokládá rovněž spojení εἰς τί ve významu „proč“. Proto by měl mít kauzální význam předložky εἰς ve slovnících a ostatních jazykových pomůckách, které se zabývají novozákonní řečtinou, své jasné místo. V existujících příručkách můžeme zjistit v tomto ohledu menší či větší deficit.³⁵

³¹ Jedná se podobně jako u českého „proč“, italského „perché“ nebo francouzského „pourquoi“ o syntagma (není rozhodující, zda se píše dohromady nebo zvlášť), o němž vlastně nevíme, s jakým přesně záměrem bylo původně utvořeno a navíc také s jakým vědomím bylo pak užíváno (jako jedno tážací příslovce nebo vědomě jako „předložka“ + zájmeno tážací). Ale i dobré etymologické slovníky předpokládají už při vzniku těchto pevných spojení (jako je např. české „proč“ nebo franc. „pourquoi“) kauzální smysl. Viz např. E. GAMILLSCHEG, *Etymologisches Wörterbuch der französischen Sprache*, Heidelberg: Winter, 1992, s. 722: „pourquoi ‚warum‘ 11. Jh., aus *pour* ‚wegen‘ und *quoi* ‚was‘“; také srov. V. MACHEK, *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha: Academia, 1971, s. v. „pro“ (vidí spojitost s řeckým πρὸς τί „proč“). Trochu jiný dojem budí J. REJZEK, *Český etymologický slovník*, Voznice: Leda, 2001, s. v. „proč“.

³² Jde o text, který představuje vlastní látku Matoušova ev. V Ježíšových slovech adresovaných Petrovi „Malověrný, proč jsi pochyboval?“ patří k Matoušovým „oblíbeným“ slovům jak adj. ὀλιγόπιστος (celkem 4krát, pouze 6,30 par. Lk 12,28 je patrně přejato z Q; viz také substantivum ὀλιγοπιστία Mt 17,20), tak i sloveso διατάζω (v NZ jen Mt 14,31 a 28,17). Naproti tomu v Mt 26,8 je jednoznačně účelové εἰς τί – to je třeba říci proti: W. D. DAVIES – D. C. ALLISON, *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to Saint Matthew*, vol. II, ICC, Edinburgh: T & T. Clark, 1991, s. 509: „εἰς τί (= ‚why?‘) appears also in 26,8“ – zřejmě přejato z Mk 14,4. Ale i to spíše potvrzuje, že evangelista Matouš si asi byl vědom významu samostatné předložky εἰς. Srov. také shora pozn. 19. – V LXX je εἰς τί ve významu „proč“ v Sd 5,16n.; 6,13; 12,3; 13,18; 15,10; 21,3 (kodex A má na všech místech ἵνα τί). Md 4,17; Sir 39,16.21 je možné také chápání účelové „k čemu, nač“.

³³ A. T. ROBERTSON, *Word Pictures in the Greek New Testament*, Nashville: Broadman Press, 1934, hovoří jak u Mt 10,41, tak u Mt 12,41 o užití εἰς ve významu ἐν. Je možné, že mluvčí helénistické řečtiny chápali užívání předložky εἰς různým způsobem. Ale přesto se jeví cesta ke kauzálnímu εἰς přes záměnu za ἐν dost málo pravděpodobná (srov. úzus εἰς v Matoušově evangeliu).

³⁴ Srov. „K otázce,“ s. 57, pozn. 19.

³⁵ BAUER, *Wörterbuch*, s. v. „εἰς“ 4f: „εἰς τί wozu, warum“, 5: „Mt 10,41f.; s. ὄνομα II“, 6 uvádí „Jiná užití εἰς“ a zahrnuje také Mt 12,41 a Lk 11,32 (bez překladu); DANKER, *Lexicon*, má (s. v. „εἰς“ 4f a 5) první dva případy zachyceny přibližně stejně, pod 10a jsou pak „Other uses of εἰς“ a μεταφοῖν εἰς τὸ κήρυγμα je

Jestliže kauzální význam předložky εἰς v rámci Nového zákona³⁶ je třeba pokládat za reálný, je nutné na druhé straně přiznat, že se jedná o význam dosti řídký a okrajový, a proto přesně nevíme, do jaké míry si ho všichni uživatelé helénistické řečtiny, včetně autorů novozákonních knih, uvědomovali.³⁷ Nicméně ho nelze v žádném případě ani vylučovat, ani přehlížet, i když s ním lze počítat jen tam, kde to kontext dostatečně zdůvodňuje.³⁸

zde přeloženo jako „repent at the proclamation“ a kromě Mt 12,41 a Lk 11,32 je připojen (jako srovnání) Řím 4,20 a „snad“ Mt 3,11 s citací článků J. Manteyho a R. Marcuse. Otázka kauzálního významu se zde zdá otevřená (srov. však s. v. μετανοέω 2). BLAß – DEBRUNNER – REHKOPF, *Grammatik*, § 206, pozn. 4, zmiňuje vazbu εἰς τὸ ὄνομα τινος „auf jmds Konto“; § 207, pozn. 3, pak cituje Mt 12,41 jako ekvivalent πρὸς τι („auf ... hin“). Marně bychom hledali zmínku o kauzálním významu εἰς v: HOFFMAN – SIEBENTHAL, *Grammatik*. Těžko lze najít tento význam také v: LOW – NIDA, *Lexicon*, nehledě na 33.258, kde se cituje Lk 11,32 s překladem „they turned from their sins when they heard what Jonah preached“. ABEL, *Grammaire du grec biblique*, uvádí (§ 48e3) pouze Lk 11,32 s neutrálním překladem „à la prédication de Jonas“. O kauzálním významu εἰς se nic nedozvíme rovněž v: W. ELLIGER, „εἰς“, in *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, vyd. H. Balz a G. Schneider, sv. 1, Stuttgart: Kohlhammer, 1981, sl. 965–968. Nejspokojivější je v tomto ohledu ZERWICK, *Graecitas biblica*, s. 32n. (odst. 98).

³⁶ Doklady kauzálního εἰς mimo Nový zákon jsou problematické. Snad žádné místo z Polybia a Josepha Flavia, která uvedl J. R. MANTEY („The causal use of *eis* in the New Testament,” in *JBL*, roč. 70, 1951, s. 44–48), není dostatečně přesvědčivé, třebaže R. Marcus ve své druhé replice na další Manteyho argumenty („The elusive causal *eis*,” in *JBL*, roč. 71, 1952, s. 43n.) se mi také nejví plně přesvědčující, když např. zpochybňuje kauzální význam angl. předložky „on“ (tamtéž, s. 43), ačkoliv *The Oxford English Dictionary*, 2. vyd., přípr. J. A. SIMPSON a E. S. C. WEINER, Oxford: Clarendon Press, 1989, má s. v. „on“ prep. 11a: „Indicating the ground, basis, or reason of action, opinion, etc.“ Ostatně se mi zdá, že už klasické místo PLATON, *Apol.* 29d (πόλεως τῆς μεγίστης καὶ εὐδοκιωτάτης εἰς σοφίαν καὶ ἰσχύον) nemá ke kauzálnímu významu daleko (εἰς by zde mohlo mít význam „pokud jde o“, ale tím není vyloučena závislost velké slávy Athén na jejich moudrosti a moci, jak naznačují také předložky v překladech: německém M. Fuhrmanna „durch Bildung und Macht“ [PLATON, *Apologie des Sokrates*. Griechisch/Deutsch, přel. a vyd. M. FUHRMANN, Stuttgart: Reclam, 1986], italském „per saggezza e forza“ [MONTANARI, *Vocabolario*, s. v. „εἰς“ IICd] nebo anglickém F. N. Fowlera „for wisdom and power“ [Plato: *Plato in Twelve Volumes*, Vol. 1, přel. H. N. Fowler, Cambridge: Harvard University Press, 1966]).

³⁷ Jen v tomto – vlastně subjektivním – smyslu by bylo možné ho označit jako „elusive“ (srov. „K otázce,” 60), tzn. těžko zachytitelný.

³⁸ Nelze samozřejmě vyloučit, že v Novém zákoně lze najít ještě jiná místa než ta, která byla probrána v tomto článku, kde je kauzální význam předložky εἰς také možný. Ale stěží bude možné najít tak jasné doklady, jako je Mt 12,41 a Lk 11,32.